

CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRA EUFEMISMULUI DIN LIMBAJUL DIPLOMATIC

**Bobeică Galina, master în filologie, doctorandă, lector USM, Facultatea de Limbi și
Literaturi Străine, Departamentul Limbă Engleză și Limbă Franceză Specializate.**

The present paper aims to shed light on the implication of euphemism in relation to the notion of political discourse. Politicians are renowned for their employment of words in a disguised fashion through the usage of euphemisms. Elected political representatives deliberately engage in grandiloquent expressions in order to highlight facts, being conscious of their subversive deception. Therefore, euphemisms are used as masks hiding veiled truths under the shaded reality. Often, selective vocabulary is used in order to arouse, rationalize and justify the use of euphemisms in political discourse. In order to achieve this, politicians frequently misrepresent the facts of various political situation by using terms that completely transform or falsify them. However, euphemisms are used in daily conversations, they are used more frequently in the political area, in such cases as “soft targets” or “peace keepers”. These expressions are heard frequently, while past ones are forgotten and new ones bloom in their place as transgressions continue.

This research will consider the concept of euphemisms not only as a strictly lexical process used to mitigate certain concepts reckoned inadequate for normal linguistic usage, but also as a more comprehensive phenomenon with a primarily discursive dimension, depicting some theoretical approach.

Cuvinte-cheie: eufemism, limbaj, discurs diplomatic, comunicare

1. Introducere. Problematika subiectului de cercetare.

Eufemismele funcționează ca un instrument lingvistic puternic pentru a facilita comunicarea și pentru a păstra relațiile interpersonale în întâlnirile verbale non-ostile. Astfel, eufemismele constituie, fără îndoială, un atribut de politețe lingvistică. Abilitatea oamenilor de a comunica prin intermediul cuvintelor este cheia succesului în orice domeniu. Acest lucru a fost observat încă în Antichitate de către filosofi care au acordat o atenție deosebită studierii limbajului cu scopul de a detecta și dezvălui secretele în care rezidă puterea acestuia.

În ultimul timp, se observă o atenție sporită a cercetătorilor din diverse domenii asupra studiului puterii cuvântului și a consecințelor folosirii acestuia în comunicare. Efectele benefice ale cuvintelor se pot resimți în negocierile care evită uneori deturnarea comunicării, evitarea războaielor, soluții pașnice în diverse conflicte sau pur și simplu terapia verbală dintre oameni.

O caracteristică importantă a epocii contemporane o reprezintă dezvoltarea relațiilor internaționale. Respectiv, atât în țara noastră cât și pe plan mondial s-au dezvoltat, în ultima perioadă, concepte și metodologii noi în domeniul social-lingvistic, care încearcă să răspundă necesităților unei revoluții profunde și cu implicații majore ancorate în realitate.

Limbajul uman, după cum se știe, urmărește, în virtutea existenței și menirii lui primordiale, doar un scop bine determinat: de a transmite cât mai adecvat gândurile și sentimentele umane. Atingerea acestui scop este posibilă doar prin valorificarea tuturor posibilităților limbajului uman, având în vedere, totodată că aceste posibilități sunt nelimitate. Indiscutabil că dintre aceste multiple posibilități face parte și exploatarea stratului eufemistic, strat determinat de respectarea anumitor interdicții (sociale, morale, religioase, ideologice etc.).

Acest studiu este îndreptat spre expresivitatea și acuratețea limbajului diplomatic și a modului în care poate fi folosit atât pentru menținerea relațiilor, cât și pentru manipularea evenimentelor. În acest sens, esența fenomenului eufemistic în discursul diplomatic are menirea, printre multe alte funcții, de manipulare sau influențare camuflată. Dimensiunea eufemistică a limbajului diplomatic stă la baza eficacității comunicării politice care folosește mijloace de camuflare sau atenuare a problemelor sociale sau dintre state. De aceea în discursurile diplomaților din toate timpurile se poate observa o tendință de a utiliza astfel de strategii care să le permită să camufleze aspectele negative ale realității cu scopul de a afecta minim pe destinatar. Eufemismele în acest sens nu sunt altceva decât niște mijloace de aplicare a strategiilor verbale în scopul evitării adevărului dur și „îndulcirea” acestuia. Așadar, unele cuvinte considerate dure sunt înlocuite cu altele cu scopul de a reduce impactul lor asupra receptorului. Prin camuflarea aspectelor defavorabile se realizează o adevărată manipulare. Manipularea pentru mulți dintre noi este un cuvânt tabu. Din această cauză se observă o preferință a termenilor: *influențare*, *negociere* sau *convingere*. Uneori, se recurge chiar la expresia „*manipulare pozitivă*”, care ar induce, pe cale verbală, o opinie ce contravine interesului receptorului, dar este menită să fie în favoarea emițătorului. Drept rezultat, manipularea prin limbaj favorizează instaurarea, iar mai apoi, consolidarea unei Puteri politice, economice, comercial-politice sau religioase.

2. Abordarea teoretică a eufemismului din limbajul diplomatic

Limbajul uman permite oamenilor să exprime și să transmită idei, comportamente, atitudini, mesaje sau informații. Scopul principal al limbajului uman este de a transmite gândurile și sentimentele umane în modul cel mai fiabil. Pe de alta parte, însă, limbajul servește uneori pentru redarea unei minciuni, pentru persuadare, sau pentru manipulare. Și atunci se încalcă principiul primordial al obiectivității despre care amintește E. Coșeriu în care spune:

„Principiul obiectivității este principiul stabilit de Platon în dialogul despre sofist – „a spune lucrurile” sau „a nu spune lucrurile așa cum sînt”. În dialogul despre sofist Platon spune că logosul sau expresia cu adevăr, spune lucrurile așa cum sînt, pe când logosul fără adevăr sau neadevăr/fals spune lucrurile cum nu sînt sau cum sînt numai parțial, numai uneori, numai dintr-un anumit punct de vedere”[4]. Acest principiu ar părea cel mai ușor de aplicat, deoarece ar fi de ajuns să observăm lucrurile, să le înregistrăm și să spunem cum sunt. Însă, în realitate, este principiul cel mai greu de aplicat și nu ne reușește aproape niciodată să-l aplicăm într-adevăr fiindcă lucrurile le vedem întotdeauna într-o anumită situație istorică, în anumite contexte, dintr-un anumit punct de vedere, într-o anumită perspectivă. Această considerație coșeriană ne dovedește faptul că omul, din toate epocile, a utilizat limbajul pentru a împărtăși adevărul sau minciuna; sau cu alte cuvinte cei puternici au apelat la nuanțele ascunse ale limbajului pentru a-i domina pe semenii lor. Modul în care o cultură este percepută de o altă cultură depinde în mare măsură de competențele lingvistice ale oamenilor care își propun să îmbunătățească relațiile dintre oameni sau grupuri de oameni. În acest sens diplomații servesc drept „constructori de poduri” (bridge builders) între două sau mai multe țări, deoarece „limbajul funcționează prin și pentru vorbitori” [4]. Expresiile eufemistice pe care le găsim în discursul diplomatic ilustrează modul în care limbajul poate fi manipulat pentru a adăuga valoare unor cuvinte sau idei cu scopul de a masca sau de a atenua violența.

Faptul că limbajul diplomatic este „orientat pe obiective”, în care diplomații își aleg discursurile în mod conștient și temeinic cu un scop specific, nu ar trebui niciodată ignorat. Se consideră pe bună dreptate că o astfel de utilizare a limbajului atenuază forma distructivă a comunicării și reduce impertinența realității politice prin înlocuirea termenilor ofensivi cu termeni mai acceptabili. Această strategie este denumită *eufemism*.

Eufemismul (din greacă *euphemos* – «*vorbă bună*», «*de bun augur*») este procedeul prin care cuvinte sau expresii care au conotații negative, supărătoare, jignitoare/ofensatoare, obscene/indecente etc. sunt înlocuite prin cuvinte sau expresii care au o semnificație de bază pozitivă sau neutră, doar sugerându-se ceea ce se evita să se spună direct. Potrivit Dicționarului Oxford al Eufemismului, termenul „*eufemism*” se referă la expresii indirecte care înlocuiesc cuvintele și frazele considerate aspre și nepoliticoase [7]. Eufemismul este o expresie idiomatică care respectă codul social al unui anumit strat social și parafrazează un sens acceptabil care este mai puțin ofensator sau inadecvat. Eufemismele în acest sens camuflează realități neplăcute, împiedică înțelegerea unei situații, sau încearcă modificarea imaginii compromise a unor fapte, acțiuni, obiecte de către o Putere politică, economică, tehnocrată, comercială etc [7]. Ele exprimă atitudinile vorbitorilor față de subiect, audiență și context, dar și eleganța lingvistică, aprecierea dreptului de a fi diferit și, în cele din urmă abilitatea de manipulare ideologică: evaziune, denaturare și falsificare a adevărului.

În dicționarul său de eufemisme, Holder mai susține că în vorbire și în scris, folosim eufemismul pentru a trata tabuuri sau subiecte sensibile. Aceasta reprezintă, prin urmare, limba de evaziune, ipocrizie, prudență și înșelăciune. Astfel, eufemismele sunt folosite pentru manipulare, unde cuvintele pot preamări sau atenua adevăratul înțeles și pot induce în eroare cititorul. Referindu-se la acest fenomen, lingvista Tatiana Slama-Cazacu comentează: „*a disponibiliza cosmetizează faptul de a da afară, disocupa sună altfel decât șomer...*[15]. Există o serie de factori care trebuie luați în considerare atunci când se decide asupra faptului ce fel de comportament lingvistic contează ca fiind politicos, și anume: audiența, relația dintre participanții la comunicare, subiectul, contextul, locul și timpul.

Lingviștii consideră că una dintre tendințele evidente ale limbajului actual este cea spre eufemizare. În acest sens, invocăm observațiile cercetătoarei Lavinia Seiciuc referitoare la faptul că „necesitatea eufemismului nu este o căutare de instrumente pentru ocultarea realității, ci provine din necesitatea transfigurării unei realități neplăcute sau chiar tragice, pentru a se încerca atenuarea impactului acesteia asupra vieții oamenilor. Eufemismul este, așadar, o alternativă la

duritatea unui limbaj frust, iar cunoașterea mecanismelor sociale și lingvistice ale eufemismului pot împiedica generalizarea utilizării acestuia ca armă, deci ca instrument de manipulare” [14]. Acestea sunt cuvinte, fraze și expresii folosite în comunicare atunci când cineva dorește să evite cuvintele care nu se potrivesc situației deoarece au asociații neplăcute, jenante sau tabu, evitând astfel și posibilele neînțelegeri, conflicte și stânjeniri. Eufemismele sunt folosite pentru a exprima realități voalate, în timp ce ascultătorii și cititorii trebuie să le decodeze pentru a înțelege corect discursul. Eufemismele, în acest sens, reprezintă niște agenți secreți care îndeplinesc o misiune delicată.

Bunăoară, unul dintre termenii favorizi în discursul diplomatic este *provocare*, care are scopul de a *cosmetiza* diverse realități dure. De exemplu, acest termen îl putem găsi în discursul ex-președintelui RM, Nicolae Timofti, cu referire la situația politică din țară la acel moment: „Cu sprijinul partenerilor noștri internaționali, al guvernelor pe care le reprezentați, am certitudinea că vom depăși toate *provocările* din acest an, vom duce la bun sfârșit reformele și vom demonstra în mod convingător că Republica Moldova este un partener de încredere”. Prin *provocări*, ex-președintele RM a avut în vedere *criza politică instalată în țară* pe care speră să o depășească. Peutem, de asemenea, observa în discursurile diplomatice actuale o obișnuință de a numi problemele social-economice primordiale drept *provocări* în scopul de a le camufla gravitatea. Pe de altă parte, însă, Decartes, în *Logique de Port-Royal*, susține că „cel mai bun mijloc de a evita confuzia asupra cuvintelor din limbile „*ordinare*” este aceea de a crea o nouă limbă și noi cuvinte, care să se potrivească doar cu ideile pe care dorim să le reprezinte”. Se are în vedere în acest sens, crearea unei limbi perfecte care ar evita posibilele dualități de sens. Deci, conform acestei teorii a lui Decartes, oratorii vor trebui să construiască un limbaj nou sau un alt mod de comunicare, în care eufemismul va avea un rol primordial.

Este imposibil să vorbim despre eufemisme fără referire la tabu, care sunt considerate cauza principală a eufemismelor. Potrivit cercetătorilor Allan și Burrige, tabuurile apar din constrângerile sociale asupra comportamentului individului în care pot provoca disconfort sau rănire. Orice astfel de comportament este supus tabuului. Trebuie remarcat faptul că nu există tabu absolut. Nu toți oamenii, în toate situațiile, în orice moment, recunosc același tabu. Tabuul este supus schimbării datorită normelor culturale și sociale, care sunt specifice comunității, timpului și contextului. Un exemplu bun ar fi expresia „*om negru*”, care, atunci când este folosit de către oamenii albi, este considerat foarte ofensator și atunci când este folosit de negri poate avea o conotație de apartenență la aceeași comunitate, care împărtășește același fundal și pur și simplu înseamnă om. Totodată, unii cercetători sunt de părerea că majoritatea eufemismelor politice reflectă tabuuri existente. Ele slujesc pentru a ajunge pe deplin la zonele tabu. Astfel, deseori este exclus din context cuvântul „*razboi*”, utilizându-se eufemismul „*conflict*”, cum ar fi „*Conflictul din Kosovo*” sau „*Conflictul din Transnistria*”. După cum se poate observa este omis dublu denotatul negativ: în primul rând, din cauza omiterii cuvântului „*război*”, iar în al doilea rând, din cauza că ascultatotul se concentrează asupra teritoriului” [6]. Astfel, putem constata că evenimentele istorice de mare anvergură, așa cum ar fi războaiele, au tendința de a lăsa o amprentă asupra limbajului. S-a constatat că războiul din Vietnam sau cel din Irak au furnizat un limbaj particular pentru a exprima caracterul malefic al războaielor propriu-zise. Mai întâi de toate, trebuie să constatăm faptul că orice război este un conflict ideologic, iar limbajul folosit în comentarea faptelor de război are un mesaj dublu: cel de manipulare a adversarului prin propagandă și cel de dezinformare a propriului popor pentru a ascunde realitatea dură a războiului, cum ar fi pierderi umane sau eșecuri. Imperiul estic, furnizează suficiente exemple de eufemisme sau de expresii manipulative, șocante prin cinismul și neadevărul lor flagrant. În timp ce prim-ministrul rus, Vladimir Putin, declara că Rusia are un rol istoric de pacificator și stabilizator în Caucaz, aviația rusească bombarda întregul teritoriu al Georgiei. Similar, este și cazul conflictului din Transnistria, în care Rusia joacă un rol decisiv: „*Rusia este simultan agresor, garant și pacificator în Transnistria*”. Este cunoscut în toată lumea rolul „*pacificator*”

al unor trupe străine într-o altă țară, termenul pacificare fiind decodat, în funcție de contextul geopolitic, ca „*intervenție*”, „*confruntare armată*”, „*represiune*” ș.a.

Pe de altă parte autorul unui amplu studiu asupra eufemismelor, Michael Crombach, stabilește necesitatea existenței unui tabu la baza folosirii unui eufemism. Acest tabu nu trebuie în viziunea lui Crombach, să fie de natură religioasă sau superstițioasă, ci ca orice tabu din sfera extralingvistică poate determina apariția unui eufemism în limbaj. De altă părere este, însă, Elisabeth Leinfellner, care susține că un eufemism în limbajul politic nu poate decât foarte rar să fie expresia camuflată a unui tabu [11].

Totodată, textul politic, din perspectiva coșeriană, are funcții specifice, precum „*ascundere a gândirii*”, „*falsificare intenționată a lucrurilor*” sau „nerespectarea adevărului însă cu aparența de a-l spune fie fără posibilitatea de verificare a celor spuse, fie folosindu-se de posibilitatea ca cele spuse să fie interpretate și în alt mod, într-un sens „inocent”, ceea ce îi este propriu insinuării” [5].

Concluzii

Limbajul funcționează prin și pentru vorbitori. Totodată există multe cauze care determină un vorbitor să se exprime indirect, să nu spună liber ceea ce gândește, să încerce să înfrumusețeze un enunț, cu alte cuvinte să recurgă la eufemisme. „Timp de un secol și mai bine, s-a considerat că problema exprimării corecte, problema certitudinii în limbă ar fi o problemă minimă, o problemă a diletanților, o problemă care n-ar putea interesa pe lingviștii serioși, care ar spune „*leave the language alone*”(lăsați limbajul singur, că se dezvoltă el și așa) [4]”! Dimpotrivă, problema exprimării corecte și obiective este o problemă foarte serioasă care este de datoria lingvistului să studieze amanunțit aceasta problemă care interesează atât de mult pe vorbitor.

Importanța temei abordate constă în elucidarea aspectelor insuficient studiate în lingvistica românească, și anume: *statutul eufemismelor, funcțiile eufemismelor, principalele procedee de creare a eufemismelor, modalitățile de traducere a eufemismelor*, etc. În lumina acestui studiu ne propunem de asemenea să elucidăm faptul că una și aceeași informație poate fi exprimată în mod diferit: *elegant sau brutal, confuz sau explicit, agreabil sau ofensator*. Pentru ca actul comunicării să poată funcționa între comunicator și receptor, partenerii comunicării trebuie să cunoască implicațiile unui limbaj eufemistic. Dar totuși se întâmplă foarte des ca acești comunicatori să încerce să camufleze, să ascundă unele aspecte ale mesajului, astfel încât receptorul neinițiat să nu poată să-și dea seama de adevărul din spatele eufemismului. Totodată, eufemismul este unul din mijloacele cele mai productive care îmbogățesc lexicul unei limbi în diverse domenii, cum ar fi: economic, cultural, științific etc.

Bibliografie:

1. Allan K., Burrige K. *Forbidden words: Taboo and the Censoring of Language*, Cambridge University Press, 2006
2. Allan K. and Burrige K. *Euphemism and Dysphemism. Language Use as Shield and Weapon*. Oxford University Press, Oxford, 1991.
3. Brown, P. & Levinson, S, *Politeness. Some Universals in Language Use*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987
4. Coșeriu E. Omul și limbajul său, *Anale Științifice ale Universității "A.I.Cuza" Iași*, secțiunea III, Lingvistică 1991-1992, editura universității "A.I.Cuza"
5. Coșeriu E. *Limbaj și Politică*, revista de lingvistică și știință literară, nr.5, Chișinău 1996
6. Chira O. *Utilizarea eufemismelor în discursul politic*, "Petru Maior" University Press, 2012, p.1144-1149
7. Druță Inga, *Contribuții la studiul manipulării prin cuvânt*. Chișinău, p.115-120, furnizat de www.filippide.ro
8. Dumistrăcel S. *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*. București 1980
9. Holder R.W. *Oxford Dictionary of Euphemism*, Oxford University Press, New York 2008
10. Hudson, R. A., *Sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1980

11. Muscan M. Eufemismul politic, Universitatea "Ovidius", Constanța, vol XV, nr. 129-141, 2004
12. Neaman, J.S., and Silver, C.G., Book of Euphemism, Wordworth Edition Ltd, Ware, 1995
13. Popa Gh., Chira O. Rolul eufemismelor în limbajul actual, în revista La Francopolyphonie, 9/2014, vol. 1, p.234-243
14. Seiciuc L. Un altfel de a nu spune: Eufemism și disfemism în limbile romanice, Suceava: Editura Universității "Ștefan cel Mare" 2011, 277p.
15. Slama-Cazacu T. Deceniul iluziilor spulberate, Capitel, București 2005, 124p.
16. Zafiu R. 101cuvinte argotice, Humanitas, București 2010, 380p.

Referințe electronice:

1. <http://www.presedinte.md/rom/discursuri/discursul-presedintelui-republicii-moldova-nicolae-timofti-la-receptia-pentru-coraul-diplomatic-acreditat-la-chisinau>, accesat pe 22 august 2017
2. https://www.researchgate.net/publication/251227645_Diplomatic_Discourse, accesat pe 26 aprilie 2017.
3. <http://www.vernaculardiscourse.com/euphemism-dysphemism.html>, accesat pe 14 mai 2017.
4. <https://farnasfaisal.wordpress.com/2013/04/29/a-comparative-study-of-euphemism-and-dysphemism-in-english-and-arabic-with-special-reference-to-political-discourse/>, accesat pe 14 mai 2017.
5. <http://rodin.uca.es/xmlui/bitstream/handle/10498/8862/32388391.pdf>, accesat pe 14 mai 2017.